

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוניץ
שנת העשרים וחמש

חוקת (תשכ"ו)

א. א' וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב... וילחם בישראל...
ג' וישמע ה' בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתם ואת עריהם
ויקרא שם המקום "חרמה".

השנה שופטים א' י"ז:

וילך יהודה את שמעון אחיו ויכף את הכנעני יושב צפת ויחרימו אותה
ויקרא את שם העיר "חרמה".

ראב"ע ד"ה וישמע הכנעני

...ורבים אמרו, כי זאת הפרשה יהושע כתבה וחרמיה (יהושע י"ב י"ד) "מלך
ערד אחד", ומצאו שבני יהודה קראו שם המקום "חרמה" (שופטים א'). ולא אמרו
כלום, כי אותו המקום יקרא בתחילה "צפת" וזה - מלך ערד; והאמת - שבני
מקומות ורבים ובמקרה כמותם. ומלך ערד על פשוטו הוא מעבר לירדן מזרחה.

רמב"ן ד"ה וישמע הכנעני

מצינו בכבושי יהושע "מלך ערד אחד" ועוד כתיב במסעות (במדבר ל"ג מ') "והוא
יושב בנגב בארץ כנען" והכתוב לא יקרא ארץ כנען סתם עבר לירדן מזרחה, כמו
שאמר (במדבר ל"ד ב') "ארץ כנען לגבולותיה". ועוד כי היה ראוי, שיחלוק משה
את ארצו של מלך ערד לאחד משבטי ישראל, והכתוב יספר בכל מקום, כי ארץ סיוון
וערב שני מלכי האמורי נתן משה לשני המטות וחצי המטה, ותשעה המטות וחצי המטה
לקחו גחלתם אחרי עברם את הירדן בארץ כנען.

ואולי נאמר, כי החרימו ישראל את ארצם ולא ישבו בה כלל, ואינו נכון. וכן
רש"י מפרש (פסוק ב') "והחרמתי את עריהם" שהקדיש שללם לגבוה.
והנכון בעיני, כי זה מלך ערד הוא יושב בנגב מעבר לירדן ימה בארץ כנען על
יד הירדן, בגבול בני יהודה סמוך לחברון שהיא בנגב, ושם מרחוק נבא בני
ישראל ובא דרך האתרים על ערבות מואב להלחם עמהם שם. וזה טעם "וישמע".
ולכן ספר הכתוב "והוא יושב בנגב בארץ כנען", כי בא מארץ אחרת אל מקום
ישראל ונדרו ישראל נדר לה', שאם יתן אותו בידם, שיחרימו כל אשר להם לה'.
וספר הכתוב כי שמע ה' תפילתם ונדרו נדר לה'. ושלמו אותו, כי הרגו אותם עתה
בימי משה... ובתנו כל שללם לאוצר בית ה'.

והשלים עוד בכאן לספר, כי החרימו ישראל גם את עריהם אחרי בואם בארץ כנען
אחרי מות יהושע לקיים את נדרם אשר נדרו ויקראו שם הערים "חרמה". והוא מה
שבאמר בספר שופטים (א' ט"ז) "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני
יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם", ושם כתוב (א' י"ז)
"וילך יהודה את שמעון אחיו ויכף את הכנעני יושב צפת ויחרימו אותה ויקרא את
שם העיר "חרמה". ושם בשלם הנדר הזה.

אבל השלים הכתוב להזכיר הענין בכאן, וזה כענין הפרשה שאמרה בדת המן (שמות
ט"ז ל"ד-ל"ה) "ויניחיהו אחרון לפני העדות למשמרת ובני ישראל אכלו את המן
ארבעים שנה עם בואם אל ארץ נושבת, את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען".
והוא לאחר מיתתו של משה עד ממחרת הפסח. וכן (במד' ל"ד י"ז) "אלה שמות
האנשים אשר יבחנו לכם את הארץ", בבואה שיהיו חיים וקיימים, כי לא יתכן
שיהיה ה' מיחד להם אנשים על הספק, אבל היה ראוי שיצוה ליהושע בעת החלוקה.

גם נכון הוא לומר, שהחרימו ישראל עתה בימי משה את המלך הזה ואת עמו לפי
חרב וקראו שם מקום המלחמה "חרמה", ואחרי עברם את הירדן המית יהושע גם את
מלך ערד אשר מלך אחרי כן עם מלכי כנען אשר מלכו בימים ההם. ובני יהודה
בבואם בעריהם החרימו אותם גם כן וקראו שם הערים "חרמה", כי השלימו את
נדרם אשר נדרו אבותם, "והחרמתי את עריהם". ולכן אמר כאן "ויקרא שם המקום
חרמה" ושם (שופטים א' י"ז) כתוב "ויקרא את שם העיר חרמה", שם כל עיר שהיתה
ממלך ערד, כי השלימו נדרם והיה שללם מחרמי גבוה.

והנה כל הנזכר כאן היה בבת אחת, זולתי שהזכיר "ואת עריהם"; שהיה לעתיד
בבואם בעריהם. ולכן אמר: "והחרמתי את עריהם" ולא אמר "אתהם ואת עריהם",
כי הזכיר נדר העתיד, כי הם במלחמה ימותו ושם יתלמו.

ולשון הכתוב נאות למה שפרשנו, שהיה ראוי לומר (פ' ג') "ויתן את הכנעני
בידם ויחרימו אתהו ואת עריהם ויקראו שם המקום "חרמה" אבל חסר הכנעניץ
לרמוז, שנתן הכנעני ביד מי שנתנו מישראל, מהם עתה, מהם לעתיד, כי ה' שמע
תפילתם והם קיימו נדרם.

1. תן דוגמא ל"רבים כמוהם" שבדברי ראב"ע.
2. לאיזה מלך ערד יתכוון הראב"ע בסוף דבריו, לזה שבפרקנו או לזה שבספר יהושע י"ב?
3. לשם מה מביא הרמב"ן בראשית דבריו את במדבר ל"ד ב', מה רצה להוכיח בעזרתו?
4. לשם מה הזכיר הרמב"ן כאן שמשה חלק את עבר הירדן המזרחי לשני השבטים וחצי ושהספור יספר זאת "בכל מקום"?
5. מניין לרמב"ן שנתנו השלל לאוצר בית ה'?
6. לשם מה אמר הרמב"ן "אבל השלים הכתוב להזכיר הענין לכאן", מהי תמיהה רצה ליישב גזח ולשם מה הוא מזכיר את שמות ס"ד ל"ד-ל"ה?
7. לאיזה פסח מכוון הרמב"ן?
8. מה ההבדל בין פירושו הראשון לבין פירושו השני ("גם נכון הוא...")
9. הסבר את המלים המסומנות בקו בפרושו השני!
- 10 xx כיצד מפרש הרמב"ן את ההבדל שבין הנדר (בפ' ב') לבין קיומו (בפ' ג')?
- 11 xx מה ההבדל שבין הרמב"ן לראב"ע בלשון הסתירה שנראים פסוקי שופטים סותרים את פסוקינו, ומה יש לומר לזכותו של כל אחד משני הפרשנים?
- 12 xx לשם מה מביא הרמב"ן את פ' במד' ל"ד י"ז ומהו הדיוק הלשוני בפסוק ההוא שעליו הוא מבסס את הוכחתו?

שאלות בסעמי המקרא העורך: מיכאל פרלמן

א) במדבר כ"א, ל' ונירם אבד חשבון עד-דיבן ונשים עד-נפח אשר עד-מידבא.
 ת"א - ומלכו פסקת מחשבון עזא שלטן מדיבון וצדיאו עד-נפח דסמיך עד-מידבא.
 רש"י - ונירם אבד חשבון מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם. וכן עד דיבון תרגום של "סר" "עד", כלומר, סר גיר מדיבון...
ר"ו"ה (היידנהיים), הכנת המקרא על רש"י: לדעת רש"י שרשו "גיר" וככה לדעתו "ניצם יחד" (תהלים עד ח') משרש גיר, רק פתחת הוי"ו הוא זר שהיה לו לינקד ונירם בשוא, כי הפתח מורה על חסרון ה"א הדעת וכאילו הוא "ונירם", שטעמו: והגיר שלהם, וזה שלא על המנהג לחבר ה"א הידיעה בראש התיבה עם אחת מאותיות הכינויים בסופה. ומכל מקום מצאנו לו חברים מעטים ע"ד זרות כמו "הערכך" (ויקרא כז יג) "האהלי" (יהושע ז כא).
 ויש מפרשים "ונירם" מלשון יריה והשלכה כמו "ירה ביס", והנו"ן לסימן המדברים: ונירה אותם והי"ו הפתוחה להפך התיבה מל' עתיד ללשון עבר... רק זר קמצות הרי"ש והנו"ן והיו ראויים להנקד בצירי. אכן גם לזרות זה מצאנו חברים: ילבשם הכהן (שמות כט ל) לא ישמם בך (דברים ז טו) עכ"ל. (וראה ראב"ע, בדומה לר"ו"ה).

בש"ם - ונירם - ונשליך אותם ממקומם. ונחרס אותם. ונירם כמו ונרם וכן להוציאנו כמו להוציאנו... ואילו היה מפורש כתרגום היה לו לינקד ונירם וי"ו חסף.

*Und ämwerfen wir sie, verloru gip thelbon bis Divn. - חירש -
 za beschwoen wir sie, thelbon schwand bis Divn }
 da wüsteten wer, bis Feuer entfacht wer bis heidve } בובר*

1. אילו פירושים נראים כמתאימים אלו הפיסוק הטעמים ואילו נראים כסותרים?
2. מה פירושו של "וי"ן חסף" שבדברי הרשב"ם?

ב) במדבר כא לג ... ויצא עוג מלך-הבשן לקראתם הוא וכל-עמו למלחמה אדרעי הסבר את דרך צירוף הטעמים בצלע הזאת.